

ЗМІСТ

ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК САМОСТІЙНА ГАЛУЗЬ НАУКОВИХ ЗНАНЬ ТА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА	14
1.1. Правове регулювання оперативно-розшукової діяльності як самостійна галузь наукових знань	14
1.2. Поняття, ознаки, зміст оперативно-розшукової діяльності та її зв'язок із суміжними видами діяльності	20
1.3. Об'єкт, предмет і методи наукової теорії оперативно-розшукової діяльності	24
1.4. Мета, завдання та функції оперативно-розшукової діяльності	30
1.5. Правове регулювання оперативно-розшукової діяльності як навчальна дисципліна, її зв'язок з іншими навчальними курсами	36
<i>Контрольні питання і завдання для самоперевірки знань</i>	41
<i>Теми рефератів і курсових робіт</i>	41
<i>Рекомендована література до розділу</i>	41
РОЗДІЛ 2	
ПРИНЦИПИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	44
2.1. Поняття, ознаки, призначення, система та класифікація принципів оперативно-розшукової діяльності	44
2.2. Конституційні принципи оперативно-розшукової діяльності	50
2.3. Загальні принципи оперативно-розшукової діяльності	56
2.4. Спеціальні принципи оперативно-розшукової діяльності	63
<i>Контрольні питання і завдання для самоперевірки знань</i>	71
<i>Теми рефератів і курсових робіт</i>	71
<i>Рекомендована література до розділу</i>	72

РОЗДІЛ 3

НОРМАТИВНІ ДЖЕРЕЛА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	74
3.1. Поняття, ознаки та класифікація нормативних джерел правового регулювання оперативно-розшукової діяльності	75
3.2. Конституція України як нормативне джерело правового регулювання оперативно-розшукової діяльності	78
3.3. Кодекси України як нормативні джерела правового регулювання оперативно-розшукової діяльності	81
3.4. Закони України як нормативні джерела правового регулювання оперативно-розшукової діяльності	84
3.5. Підзаконні нормативно-правові акти як джерела правового регулювання оперативно-розшукової діяльності	87
3.6. Міжнародні правові акти регулювання оперативно-розшукової діяльності	89
3.7. Гарантії законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності	92
<i>Контрольні питання і завдання для самоперевірки знань</i>	97
<i>Теми рефератів і курсових робіт</i>	98
<i>Рекомендована література до розділу</i>	98

РОЗДІЛ 4

СУБ'ЄКТИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	100
4.1. Поняття, ознаки та система суб'єктів оперативно-розшукової діяльності	101
4.2. Оперативні підрозділи Національної поліції	104
4.3. Оперативні підрозділи Служби безпеки України	109
4.4. Оперативні підрозділи Служби зовнішньої розвідки України	112
4.5. Оперативні підрозділи Державної прикордонної служби України	114

4.6. Оперативні підрозділи Управління державної охорони України	117
4.7. Оперативні підрозділи органів доходів і зборів	119
4.8. Оперативні підрозділи органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України	122
4.9. Оперативні підрозділи розвідувального органу (Головного управління розвідки) Міністерства оборони України	124
4.10. Оперативні підрозділи Державного бюро розслідувань	127
4.11. Оперативні підрозділи Національного антикорупційного бюро України	129
<i>Контрольні питання і завдання для самоперевірки знань . . . . .</i>	<i>132</i>
<i>Теми рефератів і курсових робіт . . . . .</i>	<i>133</i>
<i>Рекомендована література до розділу . . . . .</i>	<i>133</i>

РОЗДІЛ 5

ПРАВОВИЙ СТАТУС УЧАСНИКІВ

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 136

5.1. Повноваження суб'єктів оперативно-розшукової діяльності	136
5.2. Юридична відповідальність суб'єктів оперативно-розшукової діяльності	142
5.3. Правовий статус інших учасників оперативно-розшукової діяльності	147
5.4. Взаємодія учасників оперативно-розшукової діяльності	153
5.5. Правовий і соціальний захист учасників оперативно-розшукової діяльності	159
<i>Контрольні питання і завдання для самоперевірки знань . . . . .</i>	<i>163</i>
<i>Теми рефератів і курсових робіт . . . . .</i>	<i>164</i>
<i>Рекомендована література до розділу . . . . .</i>	<i>164</i>

РОЗДІЛ 6

ОБ'ЄКТИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 166

6.1. Поняття та класифікація об'єктів оперативно-розшукової діяльності	166
---	-----

6.2. Злочинність як об'єкт оперативно-розшукової діяльності	169
6.3. Злочинець як об'єкт оперативно-розшукової діяльності	174
6.4. Організована злочинна група як об'єкт оперативно-розшукової діяльності	179
6.5. Злочинна організація як об'єкт оперативно-розшукової діяльності	185
<i>Контрольні питання і завдання для самоперевірки знань . . . . .</i>	<i>190</i>
<i>Теми рефератів і курсових робіт . . . . .</i>	<i>190</i>
<i>Рекомендована література до розділу . . . . .</i>	<i>190</i>

РОЗДІЛ 7

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІ ЗАХОДИ 193

7.1. Поняття, ознаки, значення, склад та класифікація оперативно-розшукових заходів	193
7.2. Оперативно-розшукові заходи, не пов'язані із застосуванням впливу на поведінку об'єкта оперативно-розшукової діяльності	200
7.3. Оперативно-розшукові заходи, пов'язані із встановленням негласного контакту з об'єктом оперативно-розшукової діяльності	209
7.4. Оперативно-розшукові заходи, що передбачають безпосереднє втручання суб'єкта оперативно-розшукової діяльності у діяльність її об'єкта	216
<i>Контрольні питання і завдання для самоперевірки знань . . . . .</i>	<i>225</i>
<i>Теми рефератів і курсових робіт . . . . .</i>	<i>225</i>
<i>Рекомендована література до розділу . . . . .</i>	<i>226</i>

РОЗДІЛ 8

ФОРМИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 228

8.1. Поняття та класифікація форм оперативно-розшукової діяльності	228
8.2. Виявлення осіб та фактів, що становлять оперативний інтерес	232
8.3. Оперативно-розшукова профілактика	237
8.4. Розшукова робота	242
8.5. Оперативна розробка	247

<i>Контрольні питання і завдання для самоперевірки знань</i>	252
<i>Теми рефератів і курсових робіт</i>	253
<i>Рекомендована література до розділу</i>	253

РОЗДІЛ 9

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	256
9.1. Підстави проведення оперативно-розшукової діяльності	256
9.2. Процесуальний порядок та процесуальні строки ведення оперативно-розшукових справ	269
9.3. Процесуальне регулювання використання матеріалів (результатів) оперативно-розшукової діяльності	274
9.4. Процесуальне регулювання документального оформлення оперативно-розшукової діяльності	282
<i>Контрольні питання і завдання для самоперевірки знань</i>	286
<i>Теми рефератів і курсових робіт</i>	287
<i>Рекомендована література до розділу</i>	287

РОЗДІЛ 10

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	290
10.1. Інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності	290
10.2. Тактичне забезпечення оперативно-розшукової діяльності	296
10.3. Технічне забезпечення оперативно-розшукової діяльності	302
10.4. Прогностичне забезпечення оперативно-розшукової діяльності	308
10.5. Психологічне забезпечення оперативно-розшукової діяльності	314
<i>Контрольні питання і завдання для самоперевірки знань</i>	319
<i>Теми рефератів і курсових робіт</i>	320
<i>Рекомендована література до розділу</i>	320

РОЗДІЛ 11

ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД

ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА

ПРО ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ 323

11.1. Сутність, об'єкт і предмет прокурорського нагляду за додержанням законодавства про оперативно-розшукову діяльність	323
11.2. Завдання і методи прокурорського нагляду за додержанням законодавства про оперативно-розшукову діяльність	329
11.3. Повноваження прокурора при здійсненні нагляду за додержанням законів в оперативно-розшуковій діяльності	333
11.4. Організація нагляду за додержанням законодавства органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність	336
<i>Контрольні питання і завдання для самоперевірки знань . . . . .</i>	343
<i>Теми рефератів і курсових робіт . . . . .</i>	344
<i>Рекомендована література до розділу . . . . .</i>	344

РОЗДІЛ 12

КОНТРОЛЬ НАД ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЮ

ДІЯЛЬНІСТЮ 347

12.1. Поняття, мета, принципи і форми контролю над оперативно-розшуковою діяльністю	347
12.2. Парламентський контроль над оперативно-розшуковою діяльністю	352
12.3. Судовий контроль над оперативно-розшуковою діяльністю	354
12.4. Відомчий контроль над оперативно-розшуковою діяльністю	360
<i>Контрольні питання і завдання для самоперевірки знань . . . . .</i>	365
<i>Теми рефератів і курсових робіт . . . . .</i>	366
<i>Рекомендована література до розділу . . . . .</i>	366

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ДО ВСЬОГО КУРСУ 368

ВСТУП

Оперативно-розшукова діяльність (яка раніше мала різні назви: «негласна робота», «розшукова діяльність», «таємний розшук» тощо) тривалий час в тій або іншій формі використовувалася в політиці, економіці, дипломатії та інших галузях людської життєдіяльності. Але найбільшого розвитку вона набула в роботі правоохоронних структур, які використовували оперативно-розшукові заходи для боротьби зі злочинністю. Сьогодні ж здійснення подібних заходів регулюється Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», в якому визначені поняття, правові підстави здійснення та завдання оперативно-розшукової діяльності оперативними підрозділами правоохоронних органів, їх права і обов'язки, гарантії законності, строки ведення і закриття оперативно-розшукових справ та інше.

Особливістю зазначеного закону є те, що він надає право оперативним працівникам мати гласних і негласних, штатних і позаштатних працівників, а також залучати до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності тих осіб, які добровільно (безкоштовно або за винагороду) готові надавати конфіденційну інформацію про злочини, що готуються або вже вчинені. Історичний досвід світової і вітчизняної практики боротьби зі злочинністю переконливо свідчить про те, що необхідність здійснення саме негласних заходів із використанням негласних співробітників зумовлюється тим, що злочинці, прагнучи уникнути відповідальності за власні діяння, ретельно готуються до вчинення злочинів, планують і передбачають різні можливі варіанти дій працівників правоохоронних органів, маскують сліди злочинів, а головне – вчинюють їх в умовах неочевидності. Неочевидні злочини, як правило, не можуть бути розкриті гласними методами,

оскільки передбачені ними прийоми не завжди дозволяють це зробити.

Перші відомості про оперативно-розшукову діяльність знаходимо ще в рабовласницьких державах Риму, Греції та Єгипту, де вона здійснювалася різними суб'єктами. Зокрема, розшукові функції виконували особи, які перебували на державній службі, наглядачі за торгівлею та повіями, за економічним життям громадян та збиральниками податків тощо. Гласний і негласний контроль здійснювався щодо дотримання громадського порядку, виявлення і розшуку осіб, які підозрювалися у вчиненні злочинів і т. і. Для одержання необхідної інформації використовувалися послуги таємних помічників з-поміж рабів, слуг та прислуги, послуги яких, як правило, оплачувалися.

У період феодалізму оперативно-розшукова діяльність поліції мала вже суттєві відмінності у порівнянні з діяльністю подібних органів рабовласницьких держав. Вищі поліцейські функції виконували або феодала, або уповноважені ними особи, а у судовому процесі брали участь «співприсяжники», які не давали показань по суті справи, лише підкріплюючи під присягою твердження обвинувача. Саме в цей період в Західній Європі виник таємний розшук, що проводився за ініціативою агентів королівської влади.

На території ж України поява негласної роботи бере свій початок за часів Київської Русі з розшуку язичників, які, уникаючи прийняття християнської віри, переховувалися у лісах, а для власного прожитку вдавалися до насильницько-корисливих вчинків. У XIV – XV ст. функції розшуку виконували переважно копні округи – нова для українських земель організаційна форма місцевого самоврядування. Призначені ними довірені особи здійснювали розшук «лихих людей» з метою попередження злочинів, їх розкриття, винесення і виконання покарання без втручання органів державного управління. При цьому під час проведення розшуку «по гарячих слідах» сищики мали право робити обшук, опитувати свідків, потерпілих та інших осіб. Зібрані докази подавалися на розгляд малого копного округу, де власно і проводилося розслідування, а на великому окрузі оголошували винного

і виносився вирок. З XVII ст. розшукові функції почав виконувати суд, який незалежно від наявності заяви потерпілого провадив розшук підозрюваного, співучасників та очевидців злочину через її суб'єктів – приставів.

Невдовзі землі сучасної України стали частиною двох держав – Росії та Польщі, а тому подальший розвиток оперативно-розшукової діяльності визначався урядами саме цих країн. Так на підросійській території указом Петра I у 1711 р. було введено інститут фіскалів, завданням яких був таємний нагляд за службовою діяльністю посадових осіб з метою своєчасного встановлення та розкриття фактів зловживань службовим становищем. Правда, в Україні певний час існувала дещо інша організація розшукової діяльності, яка продовжувала існуючі козацькі традиції, оскільки в Гетьманщині розшук політичних і кримінальних злочинців здійснював генеральний суддя, накази якого на місцях виконували начальники поліції міст, судді та отамани. На Запоріжжі функції розшуку були покладені на кошового отамана, полковників і осавулів. Для ведення ж розшукової роботи на «польській» території використовувалася так звана надвірна панська поліція.

Значні зміни у подальшому вдосконаленні діяльності розшукових підрозділів відбувалися протягом XIX ст. У 1860-ті рр. в поліції почали створюватись фото картотеки злочинців та інші види обліків, вводилася спеціалізація поліції за певними напрямками злочинної діяльності, формувалася її агентура, а до негласного співробітництва залучалися дворяни і міщани.

За радянських часів оперативно-розшукова діяльність в Україні здійснювалася спочатку підрозділами карного розшуку, а потім спеціалізованими підрозділами, що створювалися у відповідних структурах правоохоронних органів.

За період незалежності України оперативно-розшукова діяльність, з урахуванням досвіду минулого ефективно сприяє інтересам протидії злочинності в умовах розбудови демократичного суспільства.

Таким чином на всіх історичних етапах розвитку країни оперативно-розшукова діяльність була та залишається дієвим

засобом боротьби з кримінальною злочинністю, ефективним інструментом захисту прав та інтересів людини, власності, суспільства і держави.

Як бачимо, на всіх етапах історичного розвитку України оперативно-розшукова діяльність використовувалася для боротьби зі злочинністю, для зміцнення правопорядку і влади в державі, що зумовлює її особливе місце у подальшому становленні демократії і гуманізації сучасного суспільства. Крім того, оперативно-розшукова діяльність сьогодні являє собою не тільки вид юридичної державної діяльності правоохоронних органів – вона вже набула статусу самостійної юридичної науки та навчальної дисципліни в системі юридичної освіти. Саме тому постійно продовжуються пошуки не тільки нових форм, засобів, методів і організаційних систем управління оперативно-розшуковою діяльністю, але й шляхи вдосконалення її теоретичних засад, а також методики викладання цього навчального курсу.

За результатами вивчення навчальної дисципліни «Правове регулювання оперативно-розшукової діяльності» студенти повинні

знати:

- основні положення правового регулювання оперативно-розшукової діяльності, всесвітні і європейські стандарти правоохоронної діяльності, основні поняття і терміни, що використовують у відкритій літературі з оперативно-розшукової діяльності;
- теоретичні основи оперативно-розшукової діяльності;
- правові проблеми вітчизняного кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності;
- загальносвітові процеси і тенденції в області правового регулювання оперативно-розшукової діяльності (аналогічної за своєю сутністю діяльності), їх можливий вплив на розвиток вітчизняного кримінального процесу;
- особливості правового регулювання відносин, що виникають в оперативно-розшуковій діяльності;

вміти:

- оцінювати кримінально-процесуальне та оперативно-розшукове законодавство України у світлі міжнародних стандар-